

Філософія

УДК 001:37(477): 2.1.:322

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20139105>

**Релігія як чинник забезпечення гуманітарної безпеки в умовах
російської агресії**

Чупрій Леонід Васильович,

доктор політичних наук, професор,

завідувач кафедри політології та соціології

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка,

м. Київ, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-4965-2750>

Льовкіна Олена Геннадіївна,

доктор філософських наук, професор кафедри психології, педагогіки та

суспільних дисциплін Державного податкового університету,

м. Ірпінь, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-1825-8504>

Готра Олена Броніславівна,

кандидат історичних наук, доцент кафедри психології, педагогіки та

суспільних дисциплін Державного податкового університету,

м. Ірпінь, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-9050-7785>

Прийнято: 18.04.2026 | Опубліковано: 30.04.2026

***Анотація.** Аналізуючи повномасштабну агресію Російської Федерації проти України, важливо враховувати й релігійний чинник. Релігійні інституції, зокрема Російська православна церква та пов'язані з нею структури, активно транслюють ідеологію «російського міра» та*

просувають тезу про необхідність «повернення історичних земель», до яких, з їхньої точки зору, належить і Україна.

Методи. *У дослідженні використовуються теоретичні методи (аналіз, синтез, абстрагування, індукція, дедукція), емпіричні методи (опис), порівняльний метод, зокрема порівняння досліджень С. Здіорука, Ю. Рубана, С. Зубченко, В. Скуратівського, В. Трощинського, С. Чукут інших щодо ключових аспектів гуманітарної безпеки, серед яких виділяється й релігійний чинник.*

Результати.

Сьогодні ключовою сферою де відбувається протидія російській інформаційній агресії є гуманітарна сфера, до якої належить релігійна, культурна, мовна, освітня, науково-технологічна та інформаційна політика. Пріоритетом такої політики є гарантування основних прав людини та вдосконалення механізмів подолання суспільної роз'єднаності задля досягнення соціальної злагоди. Одним із ключових аспектів даної політики є релігія, яка історично в Україні виступала важливим чинником консолідації суспільства, зміцнення моральних засад і підтримання соціальної стабільності. Так православ'я відіграло значну роль у формуванні національної ідентичності. Ще з часів козацької доби, зокрема за гетьманства Богдана Хмельницького, захист православної віри був одним із ключових гасел національно-визвольної боротьби українців.

Водночас у сучасних умовах, на тлі повномасштабного вторгнення, відбувається трансформація функцій релігії. Вона дедалі більше виконує ціннісноформувальну, консолідаційну та безпекову роль. Разом із тим окремі релігійні структури, пов'язані з УПЦ Московським патріархатом, дедалі частіше розглядаються як чинники ризику для національної безпеки, оскільки можуть використовуватися для поширення деструктивних наративів і

дестабілізації внутрішньополітичної ситуації в Україні. Розглядаються механізми протидії деструктивним впливам УПЦ Московського патріархату.

Висновки

Релігійний чинник у сучасній війні є не лише елементом духовного життя, а й складовою гуманітарної безпеки держави, важливим інструментом інформаційного впливу, що може використовуватися як для консолідації суспільства, так і для його дестабілізації.

***Ключові слова:** релігія, російська агресія, гуманітарна безпека, релігійна безпека, “російській мір”, Російська православна церква, Українська православна церква МП.*

Religion as a factor of humanitarian security in the conditions of Russian aggression

Leonid Chupriy,

Doctor of Political Sciences, Professor,
Head of the Department of Political Science and Sociology
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University,
Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-4965-2750>

Olena Levkina,

Doctor of Philosophical Sciences, Professor of the Department of Psychology,
Pedagogy and Social Disciplines of the State Tax University
Irpin, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-1825-8504>

Olena Gotra,

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of
Psychology, Pedagogy and Social Disciplines of the State Tax University
Irpin, Ukraine, <http://orc.org/0000-0001-9050-7785>.

Abstract. *When analyzing the full-scale aggression of the Russian Federation against Ukraine, it is important to take into account the religious factor. Religious institutions, in particular the Russian Orthodox Church and its related structures, actively broadcast the ideology of the “Russian world” and promote the thesis of the need to “return historical lands”, to which, from their point of view, Ukraine also belongs.*

Methods. *The study uses theoretical methods (analysis, synthesis, abstraction, induction, deduction), empirical methods (description), a comparative method, in particular, a comparison of the studies of S. Zdioruk, Yu. Ruban, S. Zubchenko, V. Skurativsky, V. Troshchynsky, S. Chukut and others on key aspects of humanitarian security, among which the religious factor stands out.*

Results. *Today, the key area where counteraction to Russian information aggression is taking place is the humanitarian sphere, which includes religious, cultural, linguistic, educational, scientific and technological, and information policy. The priority of such a policy is to guarantee basic human rights and improve mechanisms for overcoming social disunity in order to achieve social harmony. One of the key aspects of this policy is religion, which historically in Ukraine has been an important factor in consolidating society, strengthening moral principles, and maintaining social stability. Orthodoxy, in particular, has played a significant role in the formation of national identity. Since the Cossack era, in particular during the hetmanship of Bohdan Khmelnytsky, the protection of the Orthodox faith has been one of the key slogans of the national liberation struggle of Ukrainians. At the same time, in modern conditions, against the backdrop of a full-scale invasion, a certain transformation of the functions of religion is taking place. It increasingly performs a value-forming, consolidating, and security role. At the same time, individual religious structures associated with the UOC Moscow Patriarchate are increasingly considered as a risk factor for national security, as they can be used to spread destructive narratives and*

destabilize the domestic political situation in Ukraine. Mechanisms of counteraction to the destructive influence of the UOC Moscow Patriarchate are considered.

Conclusions *The religious factor in modern war is not only an element of spiritual life, but also a component of the humanitarian security of the state, an important tool of informational influence that can be used both to consolidate society and to destabilize it.*

Keywords: *religion, Russian aggression, humanitarian security, religious security, “Russian peace”, Russian Orthodox Church, Ukrainian Orthodox Church MP.*

Постановка проблеми. Продовжується російська агресія проти суверенної української держави, яка зазнає значних збитків. Попри надзвичайно складні обставини, Україна не лише змогла вистояти, а й завдала відчутних втрат Російській Федерації. Збройні сили України й надалі ефективно протидіють агресору, знищуючи його військовий потенціал. Водночас протистояння розгортається не лише на полі бою — не менш важливим є інформаційний вимір війни, тобто боротьба за свідомість і переконання людей.

Події 2014 року, зокрема незаконна анексія Криму та окупація частини Донбасу, а потім й повномасштабне агресія Росії 2022 року стали можливими, зокрема, і через вплив російської пропаганди, яка змогла переконати частину місцевого населення сходу та півдня України в тому, що російські війська нібито приносять «мир і стабільність», а інтеграція з Росією відкриває перспективи «кращого майбутнього».

Однак після масштабних руйнувань українських міст і сіл та численних жертв серед цивільного населення ці пропагандистські наративи втратили будь-яку довіру в українському суспільстві. Попри це, російська влада

продовжує маніпулювати власним населенням, активно використовуючи, зокрема, й релігійних чинник як інструмент формування імперської, шовіністичної ідентичності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сучасні релігійні процеси та явища, що відбуваються на території України в рамках системного підходу активно аналізували такі науковці як В. Бондаренко, В. Єленський, А. Колодний, О. Стойка, С. Фенцик, П. Яроцький, Л. Ярмол інші. Так А. Колодний в статті “Релігійний феномен у змінах його складових: релігієзнавче бачення” аналізував світоглядне та ціннісне значення релігії як системного явища [1, с. 14]. Інституційний підхід у дослідження релігійного чинника застосовували В. Єленський, В. Лубський, М.Оніщенко, В. Титаренко, Л. Филипович інші. Так Л. Филипович в статі “Нові релігійні течії в сучасному українському соціумі” аналізувала стан релігійного життя в Україні та ключові релігійні течії сучасності [2].

В рамках дослідження безпекового аспекта релігії слід згадати праці В. Табачковського, С. Здіорука, В. Скуратівського, В. Трощинського, С. Чукут в яких досліджувалися окремі аспекти даної проблеми. Зокрема в монографії В. Скуратівського, В. Трощинського та С. Чукут “Гуманітарна політика в Україні” розглядалися системні аспекти реалізації політики Української держави в різних сферах гуманітарного буття суспільства [3, с. 25]. С. Здіорук та М. Степико у своєму дослідженні “Гуманітарна політика Української держави в новітній період» підкреслюють, що гуманітарна політика має реалізовуватися через системні заходи, спрямовані на підтримку та розвиток суспільних процесів відповідно до національних інтересів [4, с. 38].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Проте незважаючи на значну кількість напрацювань по даній тематиці, вона ще залишається недостатньо дослідженою в ряді аспектів. Зокрема мало

публікацій щодо аналізу релігійного чинника як складової гуманітарної безпеки, яка повинна сприяти консолідації українського суспільства, зміцнення моральних засад і підтримання соціальної стабільності. Це буде сприяти посиленню механізмів протидії російській інформаційній агресії.

Мета статті. Метою статті є дослідження релігії як чинника забезпечення гуманітарної безпеки в умовах російської агресії, зокрема аналіз деструктивного впливу УПЦ Московського патріархату на релігійне середовище України.

Виклад основного матеріалу

Аналізуючи повномасштабну агресію Російської Федерації проти України, важливо враховувати й релігійний чинник. Релігійні інституції, зокрема Російська православна церква та пов'язані з нею структури, активно транслюють ідеологію «російського міра» та просувають тезу про необхідність «повернення історичних земель», до яких, з їхньої точки зору, належить і Україна. У межах цієї концепції території, що колись перебували під контролем Москви, розглядаються як «споконвічно російські», незалежно від історичних змін, і тому підлягають «возз'єднанню».

У цьому контексті доцільно проаналізувати ключові функції релігії та трансформацію її суспільного впливу в умовах війни. Релігійний фактор традиційно відіграв важливу роль у політичних процесах України – зокрема, у зміцненні державності, забезпеченні територіальної цілісності, формуванні позитивного міжнародного іміджу, розвитку культури міжетнічного діалогу та досягненні суспільної злагоди.

Історично релігія в Україні виступала важливим чинником консолідації суспільства, зміцнення моральних засад і підтримання соціальної стабільності. Православ'я, зокрема, відіграло значну роль у формуванні національної ідентичності. Ще з козацької доби, зокрема за часів гетьманства

Богдана Хмельницького, захист православної віри був одним із ключових гасел національно-визвольної боротьби українців.

Водночас у сучасних умовах, на тлі повномасштабного вторгнення, відбувається певна трансформація функцій релігії. Вона дедалі більше виконує ціннісноформувальну, консолідаційну та безпекову роль. Разом із тим окремі релігійні структури, пов'язані з Московським патріархатом, дедалі частіше розглядаються як чинник ризику для національної безпеки, оскільки можуть використовуватися для поширення деструктивних наративів і дестабілізації внутрішньополітичної ситуації в Україні.

Відтак релігія в умовах російської агресії є важливим безпековим чинником і складовою гуманітарної безпеки. Розглядаючи ключові аспекти гуманітарної безпеки, зазначимо, що вона спрямована на захист прав і свобод людини і громадянина в сфері культури, освіти, релігії і має чітко проявлений людиновимірний, гуманітарний характер. Слід відзначити, що термін «гуманітарний» походить від поняття «гуманізм» (лат. *humanus* – людський, людяний) – в основі якого лежить уявленням про людину як визначальну мету і вищу цінність суспільства. Як філософська течія гуманізм виник у XV-XVI ст. в умовах переходу від Середньовіччя до нової суспільно-історичної епохи – Відродження. Відтак під гуманітарною сферою ми розуміємо все те, що стосується суспільних наук, що вивчають сутнісні прояви людини. Вона включає такі сфери суспільного життя як культура, релігія, освіта, наука, історична пам'ять, ціннісно-ідеологічна сфера тощо. В даному контексті гуманітарна політика включає в себе культурні, релігійні, мовні, освітньо-наукові, історикоформуючі, інформаційні аспекти тощо, а в широкому контексті – також систему заходів, спрямованих на захист прав і свобод людини та громадянина. Саме в останньому розумінні і визначається гуманітарна політика в міжнародних документах, а саме як система заходів, спрямованих на захист життя, здоров'я і гідності людини, зокрема на

посиленню співробітництва у боротьбі з хворобами і голодом, на подоланні неписьменності, на допомогу біженцям, на боротьба з тероризмом.

Ключові аспекти цієї проблематики ґрунтовно аналізує у своїх працях С. Здіорук, так у монографії «Гуманітарна політика Української держави в новітній період» він підкреслює, що гуманітарна політика має реалізовуватися через системні заходи, спрямовані на підтримку та розвиток суспільних процесів відповідно до національних інтересів. Її сутність полягає у створенні умов для розкриття й розвитку творчого потенціалу як окремої особи, так і суспільства загалом. До сфери гуманітарної політики, за його підходом, належать релігійна, культурна, мовна, освітня, науково-технологічна та інформаційна політика, а також забезпечення прав і свобод громадян. Водночас гуманітарний розвиток дослідник трактує як процес розширення можливостей людини, підвищення її добробуту, безпеки, рівня здоров'я та духовності [4].

На важливості гуманітарного розвитку акцентує також Ю. Рубан, який пов'язує його з досягненням максимальної свободи особистості та її готовністю нести відповідальність за власне життя, родину, громаду й державу. Він підкреслює, що ключовими ознаками такого розвитку є зростання ролі інтелектуального ресурсу в економіці, утвердження інноваційної моделі поведінки та створення умов для повної самореалізації людини як основного національного ресурсу.[5, с. 5].

Вагомий внесок у дослідження гуманітарної безпеки зробив С. Зубченко, який проаналізував концептуальні засади її формування в умовах демократичних трансформацій. У своїй роботі він окреслив як чинники стабілізації (зокрема, суспільний ціннісний консенсус, узгодженість дій влади, високий рівень політичної та правової культури, завершення ключових реформ), так і фактори дестабілізації (політичні конфлікти,

нормативна неузгодженість, слабкість державного контролю у важливих сферах)[6, с. 10].

Значущим є й колективне дослідження Інституту філософії НАН України «Гуманізм: сучасні інтерпретації та перспективи», де розглядається ідея «перевідкриття гуманізму». Ця концепція постає як відповідь на кризові явища в науці, економіці, освіті та релігійній сфері [7].

Потреба такого «перевідкриття» значною мірою зумовлена появою нових соціокультурних реалій, пов'язаних із розвитком техногенної цивілізації та інформаційного суспільства. Як зазначають В. Лекторський і В. Стьопін, для сучасної цивілізації характерним є активний пошук нових форм у науці, культурі, релігії та філософії. При цьому людство настільки трансформувало навколишній світ, що нині постає необхідність трансформації самої людини для адаптації до нових умов існування.

Цю проблематику розвиває і Ф. Фукуяма, зокрема у праці «Наше постлюдське майбутнє. Наслідки біотехнологічної революції». Він розглядає сучасні зміни як не просто технологічний прорив, а фундаментальну біологічну революцію, що відкриває можливості глибокого втручання у природу людини. У зв'язку з цим постає питання про майбутнє людства – чи залишиться воно людським, чи набуде «постлюдських» рис [8, с. 126].

На думку Ф. Фукуяма, неконтрольований науково-технічний прогрес може мати суперечливі наслідки: підривати принципи рівності, посилювати соціальну ієрархію та конкуренцію, провокуючи нові конфлікти. У цьому контексті біотехнологічна революція несе не лише потенціал розвитку, а й ризики деградації або навіть загрози існуванню людства.

Проблеми кризи гуманізму активно досліджували й релігійні діячі. Так Папа Іоанн Павло II в енцикліці «*Dives in Misericordia*» (1980 р.) вказав, що однією з найбільш значущих проблем сучасності є втрата багатьох фундаментальних цінностей, які свідчать про кризу моралі людства, кризу

міжлюдської взаємодії, приводять до посилення утилітарного ставлення до людини, втрати розуміння істинного добра. Він підкреслював, що керуючись вірою, надією, любов'ю, можна запобігти знищенню людства внаслідок ядерної війни або екологічної катастрофи, можна зупинити падіння моралі, гуманістичних цінностей, без яких неможливе життя як окремої людини, так і усього людства. Подібні ідеї прослідковуються і в його роботі «Основи етики». Зокрема Папа Римський зазначає: «Духовні цінності в людині не можуть виникати із матерії, вона обумовлює їх виникнення з середини, джерело їх в душі, вона їх виробляє, в ній безпосередня причинність їх виникнення і існування» [9, с. 30].

Відтак саме релігійний чинник є одним із ключових в контексті забезпечення гуманітарної безпеки. Слід зазначити, що релігійна тематика є дуже чутливою особливо для західного суспільства, яке акцентує увагу на захисті прав і свобод людини в релігійній сфері. І сьогодні саме в західному суспільстві активно діє російська пропаганда, яка намагається поширити серед населення західних країн брехливі меседжі про нібито “переслідування віруючих громадян в Україні”, що абсолютно не відповідає дійсності.

Крім того, російські пропагандисти намагаються впливати на міжнародне сприйняття України, поширюючи серед західної аудиторії інформацію про нібито утиски релігійних свобод. Ці наративи знаходять відгук у певних політичних колах, зокрема серед частини консервативного електорату в США, для якого питання релігії є особливо чутливим. Унаслідок цього виникають хибні уявлення про ситуацію в Україні, які можуть впливати на політичні рішення. Так зокрема політик республіканського спрямування Вівек Рамасвами писав про те, що гроші американських платників податків використовуються в Україні для боротьби з християнами [10]. Також відомий республіканський журналіст Такер Карлсон, поширював твердження про те, що нібито Президент В. Зеленський

"заборонив віруючим людям сповідувати християнство і заарештував монахинь і священиків"[11].

Ці твердження абсолютно не мають ніяких раціональних підтверджень, оскільки Україна є толерантною, поліконфесійною і релігійнотерпимою державою, на території якої функціонує близько 120 релігійних конфесій. Усі вони мають право вільно сповідувати свою віру та поширювати релігійні цінності за умови, що їхня діяльність не суперечить законодавству і не становить загрози для життя та безпеки людей [12].

Правові засади цієї сфери визначає Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації», який вважається одним із найбільш демократичних, адже закріплює принципи релігійного плюралізму та гарантує свободу віросповідання. Важливу роль у забезпеченні міжконфесійного діалогу та захисті прав віруючих відіграють такі інституції, як Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій, інші міжконфесійні об'єднання, а також міжнародні організації, зокрема Міжнародна асоціація релігійної свободи, що здійснюють моніторинг ситуації у цій сфері.

Підтримка релігійної самобутності корінних народів і національних меншин закріплена на конституційному рівні. Конституція України (стаття 11) гарантує свободу світогляду і віросповідання, а також визначає принцип відокремлення церкви від держави. Водночас держава забезпечує реалізацію релігійної політики через відповідні інституції та механізми взаємодії з конфесіями.

Окремо підкреслюється, що діяльність політичних сил, які розпалюють релігійну ворожнечу, є забороненою. Таким чином, чинна нормативно-правова база України створює належні умови для захисту прав віруючих і забезпечує розвиток релігійного різноманіття та релігійних цінностей в межах демократичної правової держави [13, с. 466].

Чим же пояснюється поява спекуляцій в українському та міжнародному інформаційному просторі про нібито масові порушення прав християн в Україні? Передусім ці твердження стосуються діяльності Української православної церкви Московського патріархату, яка за підтримки Російської православної церкви та російських спецслужб тривалий час функціонувала і частково продовжує діяти в Україні, поширюючи ідеологію «російського міра» та концепцію «братніх народів», де росіянам відводиться домінуюча роль [14].

У цьому контексті варто звернутися до історії Російської православної церкви, яка була легалізована за правління Йосипа Сталіна у 1943 році як інструмент консолідації суспільства в умовах війни, а також засіб контролю над віруючими. Священнослужителі перебували під пильним наглядом спецслужб, а подекуди й самі виконували функції секретних агентів. За даними журналістських розслідувань, ця практика має певні риси тяглості й у сучасності, зокрема щодо керівництва РПЦ.

Українська православна церква Московського патріархату тривалий час діяла як складова Російської православної церкви. За інформацією аналітичних структур, у 2014 році окремі її представники сприяли російській агресії в Криму та на Донбасі, зокрема через матеріальну підтримку або використання церковної інфраструктури в інтересах російських військових. Подібні практики мали місце і після початку повномасштабного вторгнення.

Попри офіційні заяви про дистанціювання від Російської православної церкви та проголошення автономії, існують підстави вважати, що інституційний зв'язок між ними зберігається. Водночас сама Російська православна церква дедалі активніше виступає з ідеологічною підтримкою війни, зокрема називаючи її «священною» та надаючи їй релігійного виправдання, що фактично легітимізує насильство [15].

Такі заяви викликають серйозну критику, адже вони суперечать базовим християнським принципам. Окремі міжнародні експерти наголошують, що подібна риторика наближається до концепції релігійно виправданої війни, коли участь у бойових діях подається як духовно виправданий акт.

Щодо діяльності Української православної церкви Московського патріархату, то за офіційними даними українських державних органів, близько 22 її представників була притягнута до кримінальної відповідальності за співпрацю з державою-агресором або інші правопорушення, пов'язані з війною. Деякі священнослужителі отримали вироки за шпигунство чи поширення антидержавної пропаганди, а щодо інших тривають слідчі дії. Це свідчить про те, що проблема має не релігійний, а безпековий та правовий характер [16].

З метою протидії деструктивним проявам діяльності Української православної церкви Московського патріархату Верховна Рада України у серпні 2024 року ухвалила закон №8371 «Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності в Україні релігійних організацій». Документ спрямований на мінімізацію ризиків для національної безпеки, пов'язаних із діяльністю релігійних структур, що мають зв'язки з державою-агресором. Важливо підкреслити, що цей закон не обмежує свободу віросповідання і не передбачає переслідування віруючих за їхні релігійні переконання. Натомість він забороняє функціонування в Україні організацій, підпорядкованих релігійним центрам, розташованим у країні, яка здійснює збройну агресію проти України, а також спрямований на запобігання поширенню ворожої пропаганди, зокрема закликів до насильства, окупації чи геноциду.

Закон передбачає індивідуальний підхід до кожної релігійної громади: у разі доведення її зв'язків із державою-агресором така організація може втратити юридичний статус. Водночас це не означає жодних репресивних заходів щодо вірян чи духовенства – їхні права залишаються гарантованими,

а самі вони можуть створювати нові релігійні організації та реєструвати їх у встановленому порядку. Таким чином, твердження про масові порушення прав християн в Україні не мають фактичного підґрунтя і є елементом інформаційних маніпуляцій.

Варто також зазначити, що духовні потреби значної частини православних українців сьогодні задовольняє Православна церква України, автокефалію якої було підтверджено наданням Вселенським патріархом Константинопольським Томосу . Попри це, Російська православна церква та УПЦ (МП) не визнають її канонічного статусу, вважаючи розкольницькою. Водночас спостерігається тенденція переходу парафій до Православної церкви України, яка суттєво посилилася після початку повномасштабної війни у 2022 році.

Додатковим підтвердженням наявності зв'язків між УПЦ (МП) та Російською православною церквою стали результати перевірки, проведеної Державною службою України з етнополітики та свободи совісті. Зокрема, у липні 2025 року було зафіксовано ознаки їхньої афілійованості: формально проголошена «незалежність» УПЦ (МП) не відповідає рівню повної автокефалії; її статут містить положення про входження до структури РПЦ; архіереї беруть участь у керівних органах РПЦ; а також зберігаються інші системні організаційні зв'язки [17].

Виявлені обставини можуть мати правові наслідки для статусу відповідних релігійних структур в Україні, особливо з урахуванням чинних обмежень щодо діяльності організацій, пов'язаних із релігійними центрами держави-агресора. [18, с. 36].

Висновки

Підсумовуючи, слід зазначити, що в умовах російської агресії Російська православна церква, Українська православна церква МП несуть значну загрозу національній безпеці нашої країни, виконуючи деструктивні функції

та намагаючись дестабілізувати внутрішньополітичну ситуацію всередині країни. Отже, релігійний чинник у сучасній війні є не лише елементом духовного життя, а й складовою гуманітарної безпеки держави, важливим інструментом інформаційного впливу, що може використовуватися як для консолідації суспільства, так і для його дестабілізації.

Список використаних джерел

1. Колодний А.М. Релігійний феномен у змінах його складових: релігієзнавче бачення. *Українське Релігієзнавство*. 2016. №80. С. 13–16. doi:10.32420/2016.80.715.
2. Филипович Л. О. Нові релігійні течії в сучасному українському соціумі. URL: <https://crj.fi/novi-religijni-techii-v-suchasnomu-ukrainskomu-socziumi/> (дата звернення 28.02.2026).
3. Скуратівський, В. П. Трощинський, С. А. Чукут. Гуманітарна політика в Україні. К., Вид-во УАДУ: Міленіум, 2002. 262 с
4. Здіорук С., Степико М. Приоритети і перспективи гуманітарної політики Української Держави.. *Стратегічні пріоритети*. 2011. №2 (19). С. 37-49.
5. Рубан Ю. Г. Концептуальні засади гуманітарного розвитку України: стратегічні пріоритетидержавної політики. *Стратегічні пріоритети*. 2009. №3(12). С 5 – 9.
6. Зубченко С. О. Концептуальні засади політики гуманітарної безпеки української держави в умовах демократичних перетворень: автореф. дис ... канд. політ. наук К. Б.в., 2011 . 18 с.
7. Дениско Л. М., Пилипенко С. Г., Кулікова І. І. Про перевідкриття гуманізму. URL: <https://periodicals.karazin.ua/thcphs/article/view/2111/1851> (дата звернення 28.02.2026).
8. Francis Fukuyama. Our posthuman future: consequences of the biotechnology revolution. 1st ed. Farrar, Straus and Giroux, 2002. С. 130–138.
9. Войтила К. Підстави етики. *Питання філософії*. 1991. №1. С. 29–60.

10. Assessing Vivek Ramaswamy's Claims About Ukraine. URL: <https://thedispatch.com/article/assessing-vivek-ramaswamys-claims-about-ukraine/> (дата звернення 28.02.2026).
11. Tucker Carlson: Zelenskyu is an instrument of total destruction. URL: <https://www.foxnews.com/opinion/tucker-carlson-zelenskyu-instrument-total-destruction> (дата звернення 28.02.2026).
12. Україна поліконфесійна. Колективна монографія. За редакцією А.Колодного і П.Павленка. К.: Інтерсервіс, 2021. 384 с.
13. Гай-Нижник П.П., Чупрій Л.В. Національні інтереси, національні цінності та національні цілі як структуроформуючі чинники політики національної безпеки. *Гілея: науковий вісник*. 2014. 84(5). С.465-471.
14. Культ смерті як фактор об'єднання Росії. URL: <https://www.rfi.fr/uk/міжнародні-новини/20221109-культ-смерті-як-фактор-об-єднання-росії> (дата звернення 28.02.2026).
15. Чолій Є. Що робити зі «священною війною» Росії проти України та колективного Заходу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3851295-so-robiti-zi-svasennou-vijnou-rosii-proti-ukraini-ta-kolektivnogo-zahodu.html> (дата звернення 28.02.2026).
16. WSJ: Чи є релігійна свобода в Україні "під загрозою"? URL: https://risu.ua/wsj-chi-ye-religijna-svoboda-v-ukrayini-pid-zagrozoju_n147110 (дата звернення 28.02.2026).
17. Виявлено ознаки афілійованості Київської митрополії Української православної церкви з Російською православною церквою, діяльність якої в Україні заборонено. URL: <https://dessa.gov.ua/vyjavleno-oznaky-afiliyovanosti-kyivskoi-myropolii-upts-z-rpts/> (дата звернення 28.02.2026).
18. Чупрій Л. В. Концептуальні засади політики національної безпеки Української держави в гуманітарній сфері. *Політичний менеджмент*. 2013. № 1-2. С. 35-41.